

ዳኞች፡- መስዛ አሸናፊ

ሰለሞን አረዳ

ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካቾች ፡- 1. መሀረት ወ/አማኑኤል

2. ፍቅሩ ደበበ

ተጠሪዎች፡- 1. ጌታቸው ይልማ

2. አልማዝ ይልማ

3. ፀደቀ ኃይሌ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ለማስተላለፍ የሚደረግ ውል መከተል የሚገባውን ፎርማሊቲና ሕጋዊ ውጤቱን የሚመለከት ነው፡፡ ተጠሪዎች በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአመልካቾች ላይ በመሰረቱት ክስ አመልካቾች ከሚችሉ እናታችን ወ/ሮ ስንቅነሽ ወልደአማኑኤል በወርስ የሚተላለፍልንን ቤት ይዘው በቀን 06/07/2009ዓ/ም በተደረገ የስጦታ ውል ሚች አስተላልፈውልናል በማለት የወርስ ሀብት አካል ሆኖ ሊጣራና ክፍፍል ሊፈጸምበት አይገባም በማለት ተቃዋሚዎች፡፡ሆኖም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 እና 881/2 በተደነገገው መሰረት በስጦታ ውሉ ላይ ለስጦታ አድራጊዎ መነበብ እንዳለበት የተመለከተው ሥርዓት የተፈጸመ ስለመሆኑ ውሉ አያሳይም፡፡የስጦታ ውሉ ተጠሪዎችን ከወርስ የሚነቅል ነው፡፡ እንዲሁም የስጦታ ውሉ ተደረገ በተባለበት ጊዜ የሚችሉ እድሜ ከ90 አመት በላይ ስለሆነ በስጦታ ውሉ ላይ ያለው ፊርማ አና ስም በሚችሉ እናታችን የተጻፈ አይደለም፡፡ስለሆነም የስጦታ ውሉ ፈራሽ ነው ተብሎ ይወሰንልን በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡

አመልካቾች ለክሱ በሰጡት መልስ የስጦታ ወሎን ሚች በምስክሮች ፊት ተነባባቸው ፈርመዋል። የስጦታ ወሎ በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት የተደረገ በመሆኑ የወሎን ይዘትና ፊርማውን ማስተባበል አይቻልም። ሚች ከመሞታቸው በፊት ባላቸው በንብረታቸው ላይ የመወሰን መብት ተጠቅመው በስጦታ ባስተላለፉት መሰረት የቤቱ ስመ ሀብት በቀን 17/09/2009 ዓ/ም በአመልካቾች ስም ተመዝግቦ የይዘታ ማረጋገጫ ካርታ ተሰጥቶናል። ሚች የስጦታ ወሎን ሲያደርጉ እድሜያቸው ከ80 ዓመት በላይ የማይሆን ቢሆንም እድሜያቸው 80 ወይም 90 ዓመት በመሆኑ የስጦታ ወሎን ተገንዝበው ሊፈርሙ አይችሉም ሊባል አይቻልም። ሰነዶችን ለማፈራረምና ለመመዝገብ ሥልጣን የተሰጠው የመንግስት አካል ሚች በስጦታ ወሎ ቤቱን ለማስተላለፍ ሙሉ ፍላጎት እንዳላቸው አረጋግጦ ወሎን ስለመዘገበ ከዚህ አኳያ የቀረበው ክርክር ተቀባይነት የለውም። ሚች በህይወት እያሉ ለአመልካቾች በስጦታ ስለተላለፉና ሚች ኑዛዜ ትተዋል የሚያሰኝ ነገር ባለመኖሩ ሚች በስጦታ ባስተላለፉት ንብረት ላይ የወርስ ጥያቄ ሊነሳ ስለማይችል ተጠሪዎች ከወርስ ተነቅለናል በሚል የሚያቀርቡት ክርክር ተቀባይነት የለውም የሚሉ መከራከሪያዎችን በማንሳት ክሱ ወድቅ እንዲሆን በመጠየቅ ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 72640 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ እና የስጦታ ወሎን ከሕግ ጋር አገናዝቦ በመመርመር በቀን 19/02/2011 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ የስጦታ ወሎ የመጨረሻው ክፍል “ስጦታ አድራጊ ለስጦታ ተቀባይ ወደወና ፈቅደው ተስማምተው በወሎ የተጠቀሰውን መኖሪያ ቤት በስጦታ ሊያስተላልፉና በወሎም ላይ ሲፈራረሙ ማየታችንን በፊርማችን እናረጋግጣለን።” በማለት ምስክሮች ማረጋገጣቸውንና መፈረማቸውን የሚያሳይ ቢሆንም በወሎ ላይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 እና 881/2 ስር በአስገዳጅነት በተደነገገው መሰረት የስጦታ ወሎ ስለመነበቡ በግልጽ የሰፈረ ነገር የለም። ሕጉ ኑዛዜው መነበብ አለበት የሚል ብቻ ሳይሆን የተነበበ ስለመሆኑም ተገልጾ መጻፍ አለበት የሚል በመሆኑ በሕጉ አግባብ በወሎ ላይ የመነበብ ስርዓት መፈጸሙን በሚያመለክት መልኩ አልተገለጸም። ወሎ በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት የተመዘገበ ቢሆንም ይህ አካል በሕጉ በጥብቅ የተደነገገውን መስፈርት ማስቀረት አይችልም። ወሎ በወል አዋዋይ ፊት መደረጉ ወሎ በሕጉ የተመለከተውን መስፈርት ማሟላት አለማሟላቱን ከመመርመር የሚያግድ አይደለም። በመሆኑም ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል በቀን 06/07/2009 ዓ/ም በተደረገ የስጦታ ወል በአቃቂ ቃሊቲ ክፍለ ከተማ ወረዳ 06 ክልል ወስጥ የሚገኘውን የቤት ቁጥር 338 የሆነ መኖሪያ ቤት ለአመልካቾች በስጦታ ለማስተላለፍ ያደረጉት ወል በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 እና 881/2 ስር በተደነገገው እና በሰ/መ/ቁጥር 700057 ላይ በተሰጠው አስገዳጅ ትርጉም መሰረት የመነበብ ሥርዓት የተፈጸመበት ስለመሆኑ የተገለጸበት ስላልሆነ ፈርሷል በማለት ወስኗል።

አመልካቾች ከፍ ሲል በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱም ግራ ቀኙን በመ/ቁጥር 222201 አከራክሮ በቀን 28/09/2011 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 መሰረት ዋጋ እንዲኖረው በ2

ምስክሮች ፊት መደረጉ ብቻ በቂ ነው። በዚህ ድንጋጌ መሰረት ኑዛዜው ለምስክሮች መነበብ እንዳለበት እንደቅድመ ሁኔታ አልተደነገገም። በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008 አንቀጽ 17(1/ሀ እና ሐ) ስር ተረጋግጦ የሚመዘገብ የስጦታ ወል በምስክሮች ፊት መነበብ እንዳለበት አላስቀመጠም። ይህም የሆነው ገለልተኛ የሆነው አካል በግልጽ የተደረገ ኑዛዜን ሲያረጋግጥ የኑዛዜውን ፍሬ ነገር ለምስክሮችም ሆነ ለተናዛዥ በመግለጽ(በማንበብ) ያረጋግጣል ተብሎ ስለሚጠበቅ ሕግ አወጪው በዚህ አግባብ የሚረጋገጠውን ሰነድ ለምስክሮች ማንበብ ይገባዋል ብሎ መደንገግ አላስፈለገውም። ስለዚህ ኑዛዜው በምስክሮች ፊት አልተነበበም ተብሎ ክርክር ሊቀርብበት የሚገባ አይደለም። ከዚህ አኳያ በአዋጅ ቁጥር 922/2008 ላይ የተደነገገው ግልጽ ነው። ይህ አዋጅ ከፍትሐ ብሔር ሕግ በኋላ የወጣ ሕግ በመሆኑ በሁለቱ ሕጎች መካከል ተቃርኖ ካለ የፍትሐ ብሔር ሕግ ተፈጻሚነት አይኖረውም። ስለሆነም የስጦታ ወሉ በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት የተደረገ ስለሆነና ስለኑዛዜ ከተደነገገው አንጻር የሚታይበት ምክንያት ስለሌለ የስር ፍርድ ቤት ወሉ የፍትሐ ብሔር ሕግ ያስቀመጠውን ፎርማሊቲ አላሟላም በማለት እንዲፈርስ መወሰኑ ተገቢ አይደለም ሲል የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ ሽሯል።

በመቀጠል ተጠሪዎች ይግባኝ ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አቅርበው ችሎቱም በመ/ቁጥር 179562 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 29/07/2012ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ በአከራካሪው ወል ላይ ስጦታ አድራጊዋ ተነበላቸው የፈረሙ ስለመሆኑ በግልጽ የሚያሳይ ሀረግ የለም። ወሉ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር ኑዛዜው በተናዛዥ ፊት መነበብ አለበት ተብሎ የተደነገገው ሥርዓት የተፈጸመበት አይደለም። ወሉ በወል አዋዋይ ፊት መደረጉ በሕግ በአስገዳጅነት የተደነገገውን ይህንን ሥርዓት የሚያስቀር ካለመሆኑም በተጨማሪ ለስጦታ ሰጭዋ የተነበበ ስለመሆኑ በሰነዱ ላይ አልተገለጸም የሚል ክርክር ከማቅረብ የሚከለክል አይደለም። እንዲሁም የስጦታ ወሉ ስጦታ ሰጭ በህይወት እያሉ የሚፈጸም መሆኑም የሕጉን መስፈርት እንዳያሟላ የሚያደርግ አይደለም። ስለሆነም የስጦታ ወሉ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር በተደነገገውና በሰ/መ/ቁጥር 107020፣147331 እና 70057 ላይ በተሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም መሰረት በስጦታ ሰጪዋ ፊት ስለመነበቡ ስለማያሳይ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ወሉ እንዲፈርስ መወሰኑ ተገቢ ነው። በማለት የከፍተኛ ፍርድ ቤትን ወሳኔ በመሻር ወስኗል። አመልካቾች ለዚህ ችሎት በቀን 15/11/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት ይግባኝ ሰሚው ችሎት የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው አጭር ይዘት የሚከተለው ነው።

ስጦታ ሰጭዋ በህይወት እያሉ ስመ ሀብቱ ወደ አመልካቾች ስም ዞሮ ተመዝግቧል። ስጦታ ሰጭዋ በሞቱበት ጊዜ ቤቱ በእጃቸው ስላልነበረ የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 እና 2443 ተፈጻሚነት የለውም። እነዚህ ድንጋጌዎች ተፈጻሚነት የሚኖራቸው ስጦታ ሰጭዋ የስጦታ ወሉ የሚፈጸመው እኔ ከሞትኩ በኋላ ነው በሚል ያደረጉት ስጦታ ቢሆን ነበር። ስጦታ አድራጊ በህይወት እያለ የሚፈጸም የስጦታ ወል

ከሆነና የንብረቱ ስመ ሀብት ወደ ስጦታ ተቀባይ የዞረ ከሆነ ስለኑዛዜ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 የተደነገገው ተፈጻሚነት የለውም በማለት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 61421(ቅጽ 10) የሕግ ትርጉም ሰጥቶበታል።በዚህ መሰረት አከራካሪው ወል በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 መሰረት በሁለት ምስክሮች ፊት የተደረገ ወል ከሆነ በቂ ነው።በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር የተደነገገው ተፈጻሚነቱ በወል አዋዋይ ፊት ላልተደረገ(በተለምዶ የመንደር ወል በሚባለው አካሄድን ለተደረገ የስጦታ(ኑዛዜ)) ብቻ ነው።የስጦታ ወሎ በተደረገበት ጊዜ ስጦታ ሰጭ በንብረታቸው ላይ የመወሰን መብታቸውን ተጠቅመው ለአመልካቾች ሲያስተላልፉ በምስክሮች ፊት ፈቃዳቸው ተጠይቆና ተረጋግጦ የተመዘገበ ወል ሆኖ እያለ ስለመነበቡ የሚገልጽ ሀረግ በወሎ ላይ ባለመገለጹ ብቻ ኑዛዜው ፈራሽ ሊሆን እንደማይችል በሰ/መ/ቁጥር 17429(ቅጽ 2) ላይ አስገዳጅ ትርጉም ተሰጥቶበታል።በአዋጅ ቁጥር 922/2008 አንቀጽ 17/ሀ መሰረት የተደረገ የስጦታ ወል ሕጋዊነቱ ተረጋግጦ የተመዘገበ ስለሆነ ወይም ይዘቱና ፊርማው እምነት የሚጣልበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 መሰረት የመነበብ ስርዓት አያሟላም ተብሎ ይዘቱ ሊስተባበልና ሊፈርስ የሚገባ አይደለም ተብሎ ይግባኝ ሰሚው ችሎት በሰጠው ወሳኔ የተፈጸመው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ታርጦ የስር ክፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠው ወሳኔ ይፅናልን በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ሚች ለአሁን አመልካቾች ያደረጉት የስጦታ ወል በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ መሆኑ ባልተካደበት ሁኔታ ሚች በህይወት እያሉ ስመ ሀብቱ የተዛወረን ቤት የስር ፍርድ ቤት ፎርማሊቲ አያሟላም በማለት ወሎ ፈራሽ ሊሆን ይገባል ሲል የወሰነበት የሕግ አግባብ ተጠሪዎች ባሉበት እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በቀን 17/02/2013 ዓ/ም የተጻፈ በአጭሩ የሚከተለውን መልስ አቅርበዋል።

አመልካቾች ሚች በህይወት እያሉ በስጦታ ንብረታቸውን አስተላልፈውልናል በማለት ያነሱት ክርክር ተጠሪዎች የማናወቀውና አዲስ ክርክር በመሆኑ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 329 ላይ የተደነገገውን የሚቃረን በመሆኑ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም።ተጠሪዎች የስጦታ ወል መኖሩን ያወቅነው ወርስ በተጣራበት ጊዜ ነው።የስጦታ ወሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443፣881/2 እና 882 ስር የተደነገገውን ፎርማሊቲ የማያሟላ በመሆኑ ፈራሽ ነው ተብሎ መወሰኑ ሕግን መሰረት ያደረገ ስለሆነ የተፈጸመ ስህተት የለም።እናታችን በህይወት እያሉ የቤቱ ስመ ሀብት ወደ አመልካቾች ስም ዞሮ የተመዘገበው የስጦታ ወሎ ሕጉ ያስቀመጠውን ፎርማሊቲ ባላሟላበት ሁኔታ በመሆኑና ተጠሪዎችም የወርስ ሀብቱን እንዳንካፈል በማሰብ ከቅን ልቦና ውጭ ያደረጉት በመሆኑ ስመ ሀብቱ በአመልካቾች ስም ዞሮ መመዘገቡ የሕጉን ፎርማሊቲ የማያሟላ ወል እንዳይፈርስ የሚከለክል አይደለም።ስለሆነም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 መሰረት የስጦታ ወሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881-883 ስር የተደነገገውን ፎርማሊቲዎች ማሟላት እንዳለበት በአስገዳጅነት የተደነገገውን ለክርክሩ መነሻ የሆነው የስጦታ ወል እንደማያሟላ ተረጋግጦ የተወሰነ በመሆኑ የተፈጸመ ስህተት የለም ተብሎ የሰበር አቤቱታው ወድቅ ይደረግልን

በማለት ተከራክረዋል። አመልካቾችም በቀን 14/03/2013 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም ሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን ከግራ ቀኝ ክርክር፣ከዚህ ቀደም ከጉዳዩ ጋር በተያያዘ በሰበር ሰሚ ችሎት ከተሰጠ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም እና አግባብነት ካለው ሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል በአቃቂ ቃሊቲ ክፍለ ከተማ ወረዳ 06 ክልል ወስጥ የሚገኘውን የቤት ቁጥር 338 የሆነ መኖሪያ ቤታቸውን በቀን 06/07/2009ዓ/ም በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት ፊት ተረጋግጦ በተመዘገበ የስጦታ ወል ለአመልካቾች በስጦታ ለማስተላለፍ ወል መዋዋላቸውን ማስረጃ የመመዘን ሥልጣን የተሰጣቸው የስር ፍርድ ቤቶች ከግራ ቀኝ ክርክርና ማስረጃዎች የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው።አንዲሁም ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል ከዚህ አለም በሞት የተለዩት በቀን 05/06/2010ዓ/ም መሆኑን፣ተጠሪዎች የሚች ወራሾች መሆናቸውን ያረጋገጡት በቀን 17/07/2010ዓ/ም እንደሆነና የስጦታ ወሉን ተከትሎ በሚች ስም የነበረው ቤት ወደ አመልካቾች ስም ዞሮ ተመዝግቦ ለአመልካቾች የይዘታ ማረጋገጫ ካርታ የተሰጣቸው በቀን 17/09/2009ዓ/ም እንደሆነ ከስር የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መዝገብ ተመልክተናል።ግራ ቀኝን ያከራከረውና የዚህን ችሎት የሕግ ትርጉም የሚሻው ጭብጥ ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል መኖሪያ ቤታቸውን ለማስተላለፍ ያደረጉት የስጦታ ወል በስጦታ ሠጭዋና በምስክሮች ፊት ካልተነበበና በወሉ ላይ የማንበብ ሥርዓት ስለመፈጸሙ ያልተመለከተ ከሆነ ሕጋዊ ወጤቱ ምን ሊሆን ይገባል? ከዚህ ጋር በተያያዘ ተፈጻሚነት ያላቸው ሕጎች ትክክለኛ ትርጉም ምን ሊሆን ይገባል? የሚሉ ናቸው።

ለክርክሩ መነሻ በሆነው የስጦታ ወል ላይ የወሉ ጉዳይ የሆነው የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ማስተላለፍ በመሆኑ በፍትሐ ብሔር ሕጉ ቁጥር 2443 ስር በተደነገገው የስጦታ ወል ፎርም ሥርዓት መሰረት መፈጸም ይኖርበታል።በዚህ ድንጋጌ ላይ የማይንቀሳቀስ ንብረት ስጦታ ወል የሚፈጸምበት ፎርም በሚከተለው መሰረት ተደንግጓል።

ቁ.፪ሺ፬፻፵፫ የስጦታ ሥርዓት ፎርም(፩) የማይንቀሳቀስ ንብረቶች

“የማይንቀሳቀስ ንብረት ወይም የማይንቀሳቀስ ንብረት ላይ መብትን የሚሰጥ ስጦታ በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ አሠራር ዐይነት ካልተደረገ ፈራሽ ነው።”

የሕጉ የእንግሊዝኛው ቅጽ Art. 2443 - Form — 1. Immovabes

“A donation relating to an immovable or a right on an immovable shall be of no effect unless it is made in the form governing the making of a public will (Art. 881-883).”

ከላይ ይዘቱ የተመለከተውን ድንጋጌ አፈጻጸምና ትርጓሜ ከመመልከታችን በፊት ስለስጦታ ምንነት መመርመሩ ተጠቃሹ ድንጋጌ ሊኖረው የሚገባውን ትክክለኛ አፈጻጸምና ትርጉም (Application and interpretation) ላይ ለመድረስ ጠቃሚ ይሆናል። ስጦታ ወል ሕግ (Law of Contracts of Donation) ጽንሰ ሀሳብና በዘርፉ ከተጻፉ ድርሳናት እንደምንገነዘበው ስጦታ ሁለት ገጽታዎች አሉ። ይህም ስጦታ ሰጪው በህይወት እያለ ስጦታ ተቀባዩ የተሰጠውን ንብረት የግል አድርጎ እንዲጠቀም መብት የሚሰጥ ስጦታ ዐይነት በላቲን donation inter vivos (የቁም ኑዛዜ) ተብሎ የሚታወቀው አንደኛው ነው። ይህም ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ በንብረቱ ላይ ያለውን የመወሰን ወይም ከሁሉ የሰፋ የባለቤትነት መብት በመጠቀም ለፈለገው ሰው ንብረቱን የሚያስተላልፍብትን ሥርዓት የሚመለከት ነው። ሁለተኛው ዐይነት ደግሞ ስጦታ ሰጪው ከዚህ ዓለም በሞት ሲለይ ተፈጻሚ የሚሆን [የ]ስጦታ [ወል] በላቲን donation mortis causa በሚል የሚታወቀው ነው። ይህም አንድ ሰው ሲሞት ንብረቱን የሚወስደውን ወይም የሚወርሰውን ሰው ከወዲሁ በስጦታ ወል የሚወስንበት ሥርዓት ሲሆን ስጦታ ተቀባዩ ስጦታ በተደረገለት ንብረት ተጠቃሚ መሆን የሚጀምረው ስጦታ ሰጪው መሞቱን ተከትሎ በመሆኑ እንደ ኑዛዜ ስጦታ የሚቆጠር ነው። እንዲሁም ይህ ሁለተኛው ዐይነት የስጦታ ወል የሚቸን ሀሳብ በአግባቡ ተግባራዊ ከማድረግ (executing the will of the deceased) አንጻር እና ስጦታ ያልተደረገላቸው የሚቸ ወራሾች ሊኖራቸው የሚችሉ የወርስ መብት ከግምት እየገባ በወርስ ሕጉ መሰረት ሚቸ ያደረገው የስጦታ ወል አፈጻጸም ሊመረመር ስለሚችል በእንዲህ አይነት ስጦታ የስጦታ ሰጭው መብት በአንጻራዊነት በሕግ በተመለከተው ምክንያት ሊገደብ የሚችል ነው።

ይህንን አጠቃላይ የስጦታ ጽንሰ ሀሳብ ይዘን ከላይ ይዘቱ የተመለከተውን ድንጋጌ እንመልከት። በአገራችን ስጦታንና ኑዛዜን የሚገዙ ድንጋጌዎች በፍትሐ ብሔር ሕጉ በሁለት የተለያዩ ዘርፎች ተደንግገዋል። በፍትሐ ብሔር ሕጉ ከቁጥር 2427 እስከ 2470 ስለ ስጦታ በጠቅላላው የተደነገገ ሲሆን በፍትሐ ብሔር ሕጉ አንቀጽ (Title) አምስት ስር ስለወርስ በጠቅላላው እና በተለይ ደግሞ በክፍል 3 ከቁጥር 857 ጀምሮ ባሉ ድንጋጌዎች ስለኑዛዜ ተደንግገዋል። ከላይ ይዘቱ የተመዘገበው የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 ክርዕሱ ጀምሮ የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ሲተላለፍ ወሎ መደረግ ስላለበት ፎርም በጠቅላላው የሚመለከት መሆኑን በግልጽ የሚያሳይ ነው። በድንጋጌው ላይ የተመለከተውን ፎርም መከተል ያለበት የትኛው ዐይነት የስጦታ ወል ነው የሚለውን ድንጋጌው ልዩነት አለማስቀመጡንም የድንጋጌው ይዘት ያሳያል። ይህም ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ ተፈጻሚ የሚሆነውን የስጦታ አይነት (donation inter vivos) በተመለከተ የሚደረግ ወልም ሆነ ስጦታ ሰጭ ከሞተ በኋላ

ተፈጻሚ የሚሆነውን ስጦታ (donation mortis causa) በተመለከተ የሚደረግ ውል በድንጋጌው ላይ በተመለከተው መሰረት በግልጽ ለሚደረግ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕግ ክቁጥር 881 እስከ 883 የተደነገገውን ተከትሎ መደረግ እንዳለበት በአስገዳጅነት መደንገጉን የሚያሳይ ነው። በዚህ መልኩ ጥብቅ የሆነ የውል አደራረግ ሥርዓት የተደነገገበት ምክንያት ስጦታ ሰጭ ያለዋጋ ስጦታ ወይም ችሮታ በማድረግ ሀሳብ(without consideration) ንብረቶቹን (ከንብረቶቹ አንዱን) ለመስጠት ግዴታ የሚገባበት በመሆኑ ውሉ የስጦታ ሰጭውን ፈቃድ (ፍላጎት) በማያሻማ መልኩ የሚገልጽ መሆኑን ለማረጋገጥ እንዲያስችል ለማድረግ ካለው ዓላማ ነው።

በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 የተደነገገው ሁለቱም ዐይነት የስጦታ ውል መከተል ስላለበት ፎርም የተደነገገ መሆኑን ተመልክተናል። በዚህ ድንጋጌ መሰረት ለሁለቱም ዐይነት ስጦታ ውል በተመሳሳይ ሁኔታ ተፈጻሚ የሚሆኑት በፍትሐ ብሔር ሕግ ስለኑዛዜ በሚመለከተው ክፍል ውስጥ ካሉ ድንጋጌዎች መካከል በግልጽ ስለሚደረግ ኑዛዜ ፎርም ክቁጥር 881 እስከ 883 ድረስ የተመለከቱት ሲሆኑ ከእነዚህ ድንጋጌዎች በስተቀር ኑዛዜን የሚገዙ ሌሎች ድንጋጌዎች ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ ተፈጻሚ የሚሆነውን የስጦታ ዐይነት (donation inter vivos) በተመለከተ ተግባራዊ የሚሆኑ አይደሉም።ይህንን ድምዳሜ የሚያጠናክረው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2428 ላይ በሞት ምክንያት የሚደረጉ ስጦታዎች (donation mortis causa) በሚል ርዕስ ስር “ሰጪው ሲሞት ይፈጻማሉ ተብለው በተወሰኑት ስጦታዎች ላይ ስለኑዛዜ የተነገሩት ድንጋጌዎች ተፈጻሚዎች ይሆናሉ።”በሚል መደንገጉ ነው።በመሆኑም ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ ተፈጻሚ የሚሆነውን የስጦታ ውል ፎርም (forms of donation inter vivos) በተመለከተ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881-883 ድረስ የተደነገጉ ድንጋጌዎች ተፈጻሚ ሲሆኑ በሌሎች ይሄኛውን የስጦታ ውል በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ ተፈጻሚ የሚሆኑ ድንጋጌዎች በፍ/ብ/ሕግ በቁጥር 2427 እና ተከታዮቹ ስለስጦታ የተደነገጉት ናቸው።

ቀጥሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር ክቁጥር 881 እስከ 883 ስር በግልጽ ለሚደረግ ኑዛዜ (ከዚህ በኋላ ኑዛዜ ተብሎ የተገለጸው እንደነገሩ ሁኔታ የስጦታ ውልንም የሚመለከት ነው) ከተቀመጡ የፎርም ሥርዓቶች መካከል ከተያዘው ጉዳይ ጋር በተያያዘ ትርጉም ለሚሹ ድንጋጌዎች አጽንኦት ሰጥተን እንመረምራለን። በፍ/ብ/ሕግ ክቁጥር 881 እስከ 883 ድረስ ባሉ ድንጋጌዎች በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ማሟላት ያለባቸው ናቸው ተብለው የተጠቀሱ መስፈርቶች፡- 1)ኑዛዜው በጽሁፍ መደረግ ያለበት ስለመሆኑ(የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/1 ይመለከተዋል)፤2) ስለምስክሮች ብዛት፣ችሎታ እና ስለተናዛዥና ስለምስክሮች ፊርማ(የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881(1 እና 3)፤882 እና 883 ይመለከቷል)፤ 3) ኑዛዜው በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት መነበብና ይኸው ሥርዓት መፈጸሙንና የተፈጸመበትን የሚያመለክት መሆን ያለበት ስለመሆኑ(የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ይመለከቷል) እንዲሁም 4) እነዚህን መስፈርቶች አለማሟላት ስለሚያስከትለው ውጤት ተደንግጓል።ምንም እንኳን በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ በውል አዋቃይ ፊት

እንዲደረግና እንዲመዘገብ (Authentication) ሕግ ባያስገድድም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 ስር እንደተመለከተው በግልጽ የተደረገው ኑዛዜ በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ እንደሆነ ኑዛዜው በሁለት ምስክሮች ፊት የተደረገና የተፈረመ ከሆነ በቂ ሲሆን ከዚህ ውጭ በሆነ አካሄድ በተለምዶ የመንደር ወል በሚል በሚገለጸው አካሄድ የተደረገ ከሆነ ግን ኑዛዜው(የስጦታ ወ.ሉ) በአራት ምስክሮች ፊት ተደረጎ በአራቱም ምስክሮች የተፈረመ መሆን አለበት።

ሌላው ትርጉም የሚሻው ነጥብ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር ኑዛዜው በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት መነበብና ይኸው ሥርዓት መፈጸሙንና የተፈጸመበትን የሚያመለክት መሆን አለበት የሚለው መስፈርት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 መሰረት በወል አዋዋይ ፊት ለተደረገ ግልጽ ኑዛዜ ጭምር ሊፈጸም የሚገባ ሥርዓት ነው ወይስ አይደለም የሚለው ነው። አንድን ሕግ ተግባራዊ ለማድረግ ወይም ለመተርጎም ጥቅም ላይ የሚውሉ የተለያዩ መርሆዎች፣ ዶክትሪኖችና ቴክኒኮች ያሉ ሲሆን የሕጉን ቃላት በቀጥታ ተግባራዊ ማድረግ (Textualism) ተብሎ የሚታወቀውን የአተረጓጎም አካሄድ የሚከተሉ ዳኞች (ፍርድ ቤቶች) ሕግ አወጪው አካል ያወጣቸውን ሕግጋት ሕጎቹ በወጡበት ጊዜ ያላቸውን ሁኔታ ታሳቢ በማድረግ ተፈጻሚ ማድረግ አለባቸው እንጂ ሕግ አወጪው በቃላቶቹ ለማስተላለፍ የፈለገውን ዓላማ መፈለግ የለባቸውም የሚል አስተሳሰብ የሚከተሉ ናቸው። ሌላው የሕግ አተረጓጎም አካሄድ ዓላማዊነት (Purposeivism) ተብሎ የሚታወቀው ሲሆን ይህንን ዘዴ ተከትለው ሕግ የሚተረጎሙ ዳኞች(ፍርድ ቤቶች) ትርጉም የሚያስፈልጋቸውን ሕግጋት ሲተርጉሙ ሕግ አወጪው ሕጉን ሲያወጣ የነበረው ሀሳብና ሊያሳካ የፈለገው ዓላማ ምን እንደሆነ አወቀው መተርጎም አለባቸው የሚለውን ኃላፊነት መወጣት አለባቸው የሚለውን ታሳቢ ያደርጋሉ። ይህንንም ኃላፊነት ለመወጣት ማንኛውም ሕግ የራሱ የሆነ ዓላማ ይዞ የሚወጣ በመሆኑ ዳኞች የሚተረጎሙትን ሕግ ቃላቶች፣ አወድ፣ የጉዳዩን ምንነት፣ ወጤት እና የሕጉን መንፈስ ተከትለው ወደ ሕግ አወጪው ዓላማ የሚያደርስ ትርጉም መስጠት አለባቸው ይላሉ። በዋናነት የሚጠቀሱ የሕግ አተረጓጎም እነዚህ ቢሆኑም ከዓላማዊነት አተረጓጎም ጋር ተቀራራቢ ወጤት ያለው ቴሌሎጅካል የሕግ አተረጓጎም (teleological interpretation of law) እና ሌሎች የሕግ አተረጓጎም ሥርዓቶች መኖራቸውም የሚታወቅ ነው።

እንደሚታወቀው በኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ሕገ መንግስት አንቀጽ 79/1 ስር እንደተደነገገው በአገራችን የዳኝነት ሥልጣን የፍርድ ቤቶች በመሆኑ ዳኝነት በተጠየቀበት ጉዳይ ላይ አግባብነት ያለውን ተፈጻሚ ሕግ ለይቶ በቀጥታ ተግባራዊ ማድረግም ሆነ ለሕጉ ትርጉም መስጠት ባስፈለገ ጊዜ ሕጎችን በመተርጎም ዳኝነት መስጠት የፍርድ ቤቶች ሥራ ነው። ሕግ መተርጎም ማለት ለአንድ ሕግ ምክንያታዊ በሆነ መልኩ ፍቺ መስጠት ማለት ነው። በአገራችን ዳኞች ሕግን ሲተረጎሙ መከተል ስላለባቸው መርሆዎችና ዘዴዎች ወጥ በሆነ መልኩ የወጣ ሕግ ባይኖርም በተለያዩ ሕጎች ላይ በተበታተነ መልኩ የተደነገገውንና(ለአብነት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1733-1737) በዳኝነት ሥራ በተግባር የዳበረውን (Judicial jurisprudence) መሰረት በማድረግ ትርጉም የማያሻቸው ሕጎች ሲሆኑ በቀጥታ ተግባራዊ በማድረግ

ትርጉም የሚፈልጉትን ደግሞ ሕግ ፊደል ብቻ ሳይሆን ፊደልና መንፈስ (letter and spirit) መሆኑን ታሳቢ ባደረገ መልኩ ፊደሉን ብቻ ሳይሆን መንፈሱንም የተከተለ እንዲሆን በማድረግ የሕግ አተረጓጎም ዘዴዎችን በየሚዛናቸው በማየት ሲተረጎም ይስተዋላል።ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት እስከአሁን በሰጠው የሕግ ትርጉሞች ላይ በአብዛኛው በዚህ መልኩ ትርጉም ለሚፈልጉ ሕግጋት ትርጉም ሲሰጥ ቆይቷል፤እየተሰጠም ይገኛል።የተያዘውም ጉዳይ በዚሁ አግባብ ተመርምሯል።

በያዝነው ጉዳይ ላይ ትርጉም ከሚሹ የሕግ ድንጋጌዎች ጋር በተያያዘ አስቀድሞ በሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጡ ትርጉሞችን የተመለከትን እንደሆነ በሰ/መ/ቁጥር 70057(ቅጽ 13 ላይ እንደታተመው) ላይ በተሰጠ የሕግ ትርጉም የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/1 ተከታይ ሆኖ የተደነገገ በመሆኑና በወል አዋዋይ ፊት ለሚደረግ ግልጽ ኑዛዜ ስለመነበብ ሥርዓት የተደነገገው በኋለኛው ድንጋጌ አስፈላጊ አይሆንም ተብሎ ስላልተደነገገ በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ ኑዛዜ ቢሆን እንኳን በተናዛዥና በምስክሮች ፊት ኑዛዜው ስለመነበብ በሰነዱ ላይ ካልተመለከተ ኑዛዜው ፈራሽ ነው በማለት ወስኗል። በሰ/መ/ቁጥር 147331 ላይም ተመሳሳይ ትርጉም ተሰጥቷል።በሌላ በኩል ደግሞ በሌሎች በሰ/መ/ቁጥር 17429(ቅጽ 2 ላይ እንደታተመው) እና በሰ/መ/ቁጥር 22712(ቅጽ 4 ላይ እንደታተመው) ሕጉ ኑዛዜ መነበብ አለበት ብሎ ያስቀመጠበት ዓላማ ኑዛዜው በሚነበብበት ወቅት የተናገረገፍ ፈቃድ መሟላቱን ማረጋገጥ እንዲቻል በመሆኑ በኑዛዜው ላይ ስለመነበብ ባይገለጽም በኑዛዜው ላይ “ሲናዘዙ ሰምተናል፤አይተናል” በሚል የተገለጸው አገላለጽ ምስክሮች ያዩትና የሰሙት ኑዛዜው ሲደረግና የተጻፈው ሲነበብ ነው ተብሎ ሊገመትና ለኑዛዜው ወጤት ሊሰጠው ይገባል የሚል ትርጉም ተሰጥቷል።

እንዲሁም ከቁም ኑዛዜ (ከስጦታ ወል)ጋር በተያያዘ በሰ/መ/ቁጥር 32337(ቅጽ 5 ላይ እንደታተመው) ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቁም ኑዛዜ (donation inter vivos) በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 መሰረት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 ስር የተደነገገውን ፎርማሊቲ የሚያሟላ ነው በሚል ትርጉም ተሰጥቷል።

ስለአንድ ጉዳይ ለተደነገገ ድንጋጌ ትርጉም ሲሰጥ የሚሰጠው ትርጉም የተለያየ ሳይሆን ካሉት የተለያዩ ትርጉሞች ውስጥ ለድንጋጌው ህይወት ለሰጡት ቃላትም ተገቢውን ዋጋ በመስጠት ሕጋዊ ተቀባይነት ያለውንና ወደ ግቡ የሚያደርስ ትርጉም መስጠት ይገባል። የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 መስፈርት የተደነገገው በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ወይም ደግሞ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 ላይ በተደነገገው መሰረት ሁለቱም ዐይነት ስጦታ ሲደረግ የስጦታ ወሎ ሊከተል የሚገባው ፎርም አካል ሆኖ የተደነገገ ነው።በዚህ መልኩ ስለፎርም ለተደነገገው ድንጋጌ ትርጉም ሲሰጥ ቃላቱን ብቻ ሳይሆን በድንጋጌው በተካተቱ ቃላት ለማሳካት የተፈለገውን ዓላማ ከግብ በሚያደርስ መልኩ ወጥ የሆነና በአግባቡ ጥቅም ላይ ሊውል የሚችል ትርጉም ሊሰጥ ይገባል።በተጨማሪም ከዚህ ድንጋጌ አፈጻጸም ጋር በተያያዘ

በተለይም ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል በሕግ ሥልጣን በተሰጠው አካል ወይም ወል አዋዋይ ፊት የተደረገ በሆነ ጊዜ ከዚህ ድንጋጌ ጋር ግንኙነት ያለው በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008 እና ይህንን አዋጅ ተግባራዊ ሲያደርግ የሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ኤጀንሲ የሚከተለው አሰራር ከግምት ገብቶ ሊመረመር ይገባል።

እንደሚታወቀው ኑዛዜ እና የስጦታ ወል በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1723/1 ስር በተደነገገው መሰረት የግድ በወል አዋዋይ ፊት እንዲደረጉ የማይጠበቅባቸው የወል አይነቶች ናቸው። ስለኑዛዜና ስለስጦታ ወል ሕጉ ባስቀመጠው ፎርም ላይ በተለይም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር “ኑዛዜው መነበብ እንዳለበትና ይኸው ስለመፈጸሙ በኑዛዜው ሰነድ ላይ መመልከት አለበት” የሚለው መስፈርት የተቀመጠበት ዓላማ በኑዛዜው ወይም በስጦታ ወሉ ላይ የሰፈረው ቃል የተናዛዥ ወይም የስጦታ ሰጭው መሆኑን በመቆጣጠር ፈቃዱን ያለአንክን መስጠቱን ማረጋገጥ ይቻላል በሚል ዓላማ ነው። ይህንን ዓላማ ለማሳካት የተቀመጠው መስፈርት በወል አዋዋይ ፊት ያልተደረገ ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል ሲሆን ኑዛዜው ወይም የስጦታ ወሉ በተናዛዥ (በስጦታ ሰጭ) እና በአራት ምስክሮች ፊት ካልተነበበና ይኸው ሥርዓት መፈጸሙ በኑዛዜ ሰነዱ ወይም በስጦታ ወሉ ላይ ካልተመለከተ በሰነዱ ላይ የሰፈረው ቃል የተናዛዥ(የስጦታ ሰጪው)መሆኑ ሊረጋገጥ የሚችልበት መንገድ ስለማይኖር በጥብቅ ተግባራዊ ሊደረግና ይኸው ሥርዓት ካልተፈጸመም ኑዛዜው ወይም የስጦታ ወሉ ፈራሽ ሊሆን ይገባል።

በሌላ በኩል ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ እንደሆነ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር የተደነገገው የፎርም አካል የሆነው መስፈርት ሲሆን በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008(በቀድሞው የሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 334/1995/በአዋጅ ቁጥር 467/1997 እንደተሻሻለው በተመሳሳይ እንደተመለከተው) ዓላማና በአዋጁ ዝርዝር ድንጋጌዎች አንድን ሰነድ ለማረጋገጥ ከተዘረጋው ሥርዓት ጋር ተገናዝቦ መታየት አለበት።በዚህ አዋጅ መግቢያ ላይ እንደተመለከተው...በሰዎች መካከል የሚደረጉ ማኅበራዊ፣ኢኮኖሚያዊና ሌሎች መስተጋብሮችን በሚመለከት የሚፈጸሙ የወል እና ሌሎች ግንኙነቶችን በሕግ አግባብ በማረጋገጥ እምነት የሚጣልበት ሰነድ ማመንጨት በአዋጁ በተዘረጋው ሥርዓት ለማሳካት የታለመ ዓላማ ነው።

በተጨማሪም በዚህ አዋጅ አንቀጽ 7/3 ስር እንደተመለከተው ማንኛውም ሰነድ የማረጋገጥና የመመዘገብ ተግባር እንዲፈጽም በአዋጁ ሥልጣን የተሰጠው አካል የዜጎችን የግል ንብረት የማፍራት፣የመጠቀም እና በሕጋዊ መንገድ የማስተላለፍ መብቶችን በማስከበር የፍትሕ ሥርዓቱን በማገዝ የሕግ የበላይነትን የማስጠበቅ ዓላማ ከግብ የማድረስ ኃላፊነት አለበት።በዚህ አዋጅ አንቀጽ 2(2 እና 5) ፣8/5 እና 10/2 ስር ሰነድ አረጋጋጩ አዲስ ሰነድ በአዘጋጁ ወይም ጉዳዩ በሚመለከተው ሲፈረም ማየትና ይኸው መፈጸሙን ማረጋገጥ ወይም በትክክል መስፈሩን በማረጋገጥ እንዲፈረም ማድረግ ፣ለመረጋገጥ የሚቀርቡ ሰነዶችን ሕጋዊነት ማረጋገጥ እንዲሁም በአዋጁ አንቀጽ 17 ስር የተደነገገው እንደተጠበቀ

ሆኖ አግባብ ባላቸው ሕጎች የተደነገገውን ሥርዓት መከተል የሰነድ አረጋጋጫ ተግባርና ኃላፊነት እንደሆነ ተደንግጓል። በተጨማሪም ሰነድ አረጋጋጫ ሰነድ ከማረጋገጡና ከመመዘገቡ በፊት የሰነዱን ይዘት የመለወጥ ወይም የማስለወጥ ሥልጣን ባይኖረውም የሰነዱን ይዘት ትክክለኛነት የማረጋገጥና የሰነዱ ይዘት ሕግንና ሞራልን የማይቃረን መሆኑን የማረጋገጥ ኃላፊነት እንዳለበት በአዋጁ አንቀጽ 13 ላይ የተደነገገው ያሳያል።

ሰነድ አረጋጋጫ ከላይ በተጠቀሰው መሰረት የማረጋገጥ ኃላፊነቱን በአግባቡ ይወጣል በሚል እምነት ሕግ አወጪው በአዋጁ አንቀጽ 17 ስር የስጦታ ወል ወይም ኑዛዜ የማረጋገጥና የመመዘገብ ተግባር በሚፈጸምበት ጊዜ ሁለት ምስክሮች እንዲፈረሙ ማድረግ እንደሚገባ ከመደንገቡ በስተቀር በዚህ በአዋጁ አንቀጽ 17 ላይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 በተደነገገው መሰረት ሰነድ አረጋጋጭ “ኑዛዜ መነብብ እንዳለበትና ይኸው ስለመፈጸሙ በኑዛዜው ሰነድ ላይ መመልከት አለበት” የሚለው በኑዛዜ ሰነዱ ወይም በስጦታ ወሉ ላይ መመልከቱን ማረጋገጥ ይኖርበታል በሚል አልደነገገም። ሕግ አወጭው ይህንን መስፈርት በዝምታ ያለፈበት ምክንያት የስርዓቱ መፈጸም አስፈላጊ አይደለም በሚል ሳይሆን ሰነድ አረጋጋጭ ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል ከማረጋገጡና ከመመዘገቡ በፊት (before authenticating and registering) የሰነዱን ይዘት ትክክለኛነት የማረጋገጥና ይዘቱ ሕግንና ሞራልን የማይቃረን መሆኑን የማረጋገጥ ኃላፊነት በአግባቡ ይወጣል በሚል እምነት ሰነዱ ላይ በቃላት ባይገለጽም አረጋጋጫ የማረጋገጥ ተግባሩን ሲወጣ የታለመው ዓላማ ከግብ ይደርሳል በሚል ነው።

በመሆኑም በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ኤጀንሲ (ሥልጣን በተሰጠው ወል አዋቂ ፊት) ተረጋግጦ በተመዘገበ የኑዛዜ ሰነድ ወይም የስጦታ ወል ላይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 በተደነገገው መሰረት “ኑዛዜ መነብብ እንዳለበትና ይኸው ስለመፈጸሙ በኑዛዜው ሰነድ ላይ መመልከት አለበት” የሚለው ሥርዓት ስለመፈጸሙ በግልጽ ያልተገለጸ ቢሆንም እንኳን ይህ ተግባር ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል ከመረጋገጡና ከመመዘገቡ በፊት በሰነድ አረጋጋጫ እንደተፈጸመ ሊቆጠር ይገባል እንጂ ይህ ሥርዓት ስለመፈጸሙ የሚያመለክቱ ቃላት ወይም ሐረጎች በኑዛዜ ሰነዱ ወይም በስጦታ ወሉ ላይ አልተመለከተም በሚል ኑዛዜው ወይም የስጦታ ወሉ ፈራሽ ሊሆን አይገባም።

ከላይ ከተመለከተው የሕጎቹ አቋምና ትርጉም አንጻር የያዘውን ጉዳይ ስንመለከት ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል በአቃቂ ቃሊቲ ክፍለ ከተማ ወረዳ 6 ክልል ወስጥ በካርታ ቁጥር 018352/1 የተመዘገበ በቤት ቁጥር 338 የሚታወቀውን መኖሪያ ቤታቸውን በቀን 06/07/2009/ም በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት ተረጋግጦ በተመዘገበ ወል ለአመልካቾች በስጦታ ማስተላለፋቸው የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። በወሉ ላይ ስጦታ ሰጭና ሁለት ምስክሮች መፈረማቸው ተመልክቷል። እንዲሁም የስጦታ ወሉ ላይ አመልካቾች ሚች በህይወት እያሉ መኖሪያ ቤቱን በስማቸው እንዲጠቀሙበት ሚች መስማማታቸው ተመልክቷል። በዚህ መሰረት ሚች በህይወት እያሉ የመኖሪያ ቤቱ ስመ ሀብት ከሚች

ስም ወደ አመልካቾች ስም ዞሮ መመዝገቡ ስለተረጋገጠ ስጦታው ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ ተፈጻሚ የሚሆን የስጦታ ዐይነት (donation inter vivos) ነው። ለእንዲህ ዐይነት ስጦታ ከወሎ ፎርም ወጭ ላሉ ጉዳዮች ተፈጻሚ የሚሆኑ ድንጋጌዎች በፍትሐ ብሔር ሕጉ ስለስጦታ የተደነገጉ ድንጋጌዎች በመሆናቸው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2463 መሰረት ስጦታ ተቀባዮች ስጦታውን መቀበላቸውን ወሎ ያሳያል። በስጦታ ወሎ ላይ ከፎርም አንጻር ስለመፈጸሙ በቃላት ወይም በሐረጎች ያልተመለከተው ሥርዓት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር የተደነገገው “ኑዛዜ(የስጦታ ወሎ) መነበብ እንዳለበትና ይኸው ስለመፈጸሙ በኑዛዜው ሰነድ(በስጦታ ወሎ) ላይ መመልከት አለበት” የሚለው ነው። ይህ በስጦታ ወሎ ላይ ስለመፈጸሙ ያልተመለከተው የፎርም መስፈርት ከላይ እንደተገለጸው የስጦታ ወሎ በሰነድ ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት ተረጋግጦ የተመዘገበ በመሆኑ በሰነድ አረጋጋጩ ወሎ ተረጋግጦ በተመዘገበበት ጊዜ እንደተፈጸመ የሚቆጠር በመሆኑ ሥርዓቱ ስለመፈጸሙ በወሎ ላይ በቃላትና በሐረጎች ባለመገለጹ ብቻ እንዳልተፈጸመ ተቆጥሮ ወሎ ፈራሽ የሚሆንበት ምክንያት የለም።

ሲጠቃለል የስጦታ ወል ስጦታ ሰጪው በህይወት እያለ የሚፈጸምም ሆነ ስጦታ ሰጭው ከሞተ በኋላ የሚፈጸም ቢሆንም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 ስር በተደነገገው መሰረት በፍ/ብ/ሕግ ከቁጥር 881 እስከ 883 ድረስ በግልጽ ለሚደረግ ኑዛዜ የተደነገገውን ፎርም ተክትሎ መፈጸም አለበት። ሆኖም የስጦታ ወል በወል አዋዋይ ፊት ተረጋግጦ የተመዘገበ ከሆነ ግን በስጦታ ወሎ ላይ ወሎ በስጦታ ሰጭና በምስክሮች ፊት የመነበብ ሥርዓት የተፈጸመበት እንደሆነ የሚያመለክት አገላለጽ ያልተመለከተ ቢሆንም የመነበብ ሥርዓት በሰነድ አረጋጋጩ እንደተፈጸመ ተቆጥሮ ወሎ ወጤት ሊኖረው ይገባል። በዚህ መሰረት በሰ/መ/ቁጥር 70057(ቅጽ 13 ላይ እንደታተመው)፣ በሰ/መ/ቁጥር 147331፣ በሰ/መ/ቁጥር 17429(ቅጽ 2 ላይ እንደታተመው) እና በሰ/መ/ቁጥር 22712(ቅጽ 4 ላይ እንደታተመው) እና በሌሎች መዝገቦች ላይ ከኑዛዜና ከስጦታ ወል ፎርም ጋር በተያያዘ የተሰጠ የሕግ ትርጉም ተፈጻሚነታቸው በወል አዋዋይ ፊት ተረጋግጠው ባልተመዘገቡ ኑዛዜዎችና የስጦታ ወሎች ላይ ብቻ ነው በሚል በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 26 መሰረት ተሻሽለዋል። እንዲሁም በሰ/መ/ቁጥር 32337(ቅጽ 5 ላይ እንደታተመው) በተሰጠ የሕግ ትርጉም ላይ የቁም ኑዛዜ(ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ የሚፈጸም የስጦታ ወል/donation inter vivos) በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ ከሆነ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 መሰረት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 ስር የተደነገገውን ፎርማሊቲ ካሟላ በቂ እንደሆነ በሚያመለክት መልኩ መተርጎሙ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 ላይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 እስከ 883 ድረስ የተደነገጉ የፎርም አካል የሆኑ ሌሎች መስፈርቶችን ያላገናዘበና ሰነድ አረጋጋጭ የሰነዱን ይዘት ትክክለኛነትና የስጦታ ሰጭውን ፈቃድ ከማረጋገጥ ጋር ያለበትን ኃላፊነት ቀሪ እንደሆነ በሚያመለክት መልኩ የተሰጠ ትርጉም በመሆኑ በመዝገቡ ላይ ከፎርም ጋር በተያያዘ የተሰጠው የሕግ ትርጉም ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ትርጉም እንዲተካ በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 26 መሰረት ተለወጧል። ስለሆነም የስር የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ከላይ እንደተመለከተው

የስጦታ ወሎ ፈራሽ ነው ብሎ መወሰኑ እንዲሁም ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ከላይ በዝርዝር በተመለከተው መሰረት በማየት የስጦታ ወሎ ወጤት እንዲኖረው በማድረግ መወሰን ሲገባው አዋጅ ቁጥር 922/2008ን መሰረት በማድረግ የስጦታ ወሎ ሊፈርስ አይገባም ሲል የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የወሰነውን በመሻር የሰጠው ወሳኔ የፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር 881/2ን ዓላማ እና የአዋጅ ቁጥር 922/2008ን ዓላማና በአዋጁ የተዘረጋውን ሰነድ የሚረጋገጥበትን ሥርዓት ያላገናዘበ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት በመሆኑ ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 72640 ላይ በቀን 19/02/2011ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 179562 ላይ በቀን 29/07/2012ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።

2. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 222201 ላይ በቀን 28/09/2011 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ ከላይ በፍርዱ ሀተታ ላይ በተመለከተው አግባብ በተወሰነ ደረጃ ምክንያቱ ተሻሽሎ በፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ፀንቷል።

3. በሰ/መ/ቁጥር 70057፣ በሰ/መ/ቁጥር 147331፣ በሰ/መ/ቁጥር 17429 እና በሰ/መ/ቁጥር 22712 ላይ እና በሌሎች መዝገቦች ላይ በተመሳሳይ ክፍተት እና ከስጦታ ወል ፎርም ጋር በተያያዘ የተሰጠ የሕግ ትርጉም ከፍ ሲል በፍርዱ ላይ በተመለከተው ልክ ተሻሽሏል። እንዲሁም በሰ/መ/ቁጥር 32337 ላይ እና በተመሳሳይ በሌሎች መዝገቦች ላይ የተሰጠ የሕግ ትርጉም ከቁም ኑዛዜ(ከስጦታ ወል) ፎርም ጋር በተያያዘ የተሰጠው የሕግ ትርጉም በዚህ ፍርድ ማጠቃለያ ላይ በተመለከተው አግባብ ተለወጧል።

4. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የዚህ ወሳኔ ግልጻዊ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ።
2. ግራ ቀኝ ሲጠይቁ ግልጻዊ ይሰጣቸዋል።
3. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ ዕግድ ካለ ተነስቷል ፤ይጻፍ።
4. የስር ፍርድ ቤት መዝገብ ይመለስ።
5. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።